

Διακονία και εθελοντισμός

Ορθοδοξία / Θεολογία

Γεώργιος Ι. Μαντζαρίδης, Ομότιμος Καθηγητής Θεολογικής Σχολής Α.Π.Θ.

Η έννοια της διακονίας κατέχει κεντρική θέση στην χριστιανική ζωή και διδασκαλία. Η διακονία είναι πράξη ανιδιοτελούς αγάπης και θυσίας. Πρότυπό της είναι ο ίδιος ο Χριστός, που ήρθε στον κόσμο για να διακονήσει και να δώσει την ζωή του για να λυτρώσει πολλούς [1]. Το έργο της Εκκλησίας είναι έργο διακονίας. Και όλα τα μέλη της Εκκλησίας, κληρικοί και λαικοί, εντάσσονται αυτοδικαίως στο έργο αυτό. Άλλωστε και η επαγγελματική εργασία του πιστού οφείλει να εντάσσεται στην ιδιότητά του ως Χριστιανού.

Η αυθεντική διακονία είναι πράξη εθελοντική· είναι πράξη ελεύθερης επιλογής. Ο Χριστός πραγματοποίησε το έργο της σωτηρίας του ανθρώπου ως εθελοντής [2]. Και όποιος επιλέγει την οδό του Χριστού, συνεπιλέγει και την οδό της διακονίας. Η οδός αυτή παρουσιάζεται από τον Χριστό ως οδός μεγαλείου και τελειώσεως: «Ός εάν θέλη γενέσθαι μέγας εν υμίν, έσται υμών διάκονος, και ος αν θέλη υμών γενέσθαι πρώτος, έσται πάντων δούλος» [3]. Έτσι η ταπεινή και δουλική για τον προχριστιανικό και τον εξωχριστιανικό κόσμο διακονία βιώνεται ως αξίωμα που

χαρακτηρίζει τους Αποστόλους του Χριστού, όπως και όλους τους αληθινούς Χριστιανούς [4].

Η διακονία ασκείται σε δύο επίπεδα· στο υλικό και το πνευματικό. Ούτε όμως στο υλικό επίπεδο στερείται αυτή πνευματικού στοιχείου ούτε στο πνευματικό επίπεδο στερείται υλικού στοιχείου. Ο άνθρωπος ως ενιαία ψυχοσωματική ύπαρξη μπορεί να διακονεί συγχρόνως και στα δύο επίπεδα. Σύμφωνα όμως με τις υπάρχουσες εκάστοτε ανάγκες και τις προσφερόμενες δυνατότητες είναι φυσικό να πρατάσει το υλικό η το πνευματικό επίπεδο.

Η ανάγκη ασκήσεως ειδικότερου διακονικού έργου προέκυψε ήδη στην πρώτη χριστιανική κοινότητα των Ιεροσολύμων. Εκεί εξελέγησαν επτά ευπόληπτοι άνδρες, προκειμένου να φροντίζουν για την διανομή των υλικών αγαθών και να παραμείνουν οι Απόστολοι απερίσπαστοι στην διακονία του λόγου του Θεού [5]. Η διακονία του λόγου του Θεού, όπως και των υλικών αγαθών, δεν γίνεται για την απολαβή υλικής η ηθικής αμοιβής ούτε πραγματοποιείται αναγκαστικά, αλλά ελεύθερα και εθελοντικά. Όταν η διακονία συνυφαίνεται με την ιδιοτέλεια και την σκοπιμότητα, χάνει την ευγένεια και την καθαρότητά της.

Όπως η διακονία είναι πράξη εθελοντική, έτσι και ο εθελοντισμός είναι πράξη διακονική. Ενώ όμως η διακονία έχει πάντοτε κενωτικό χαρακτήρα και εκκλησιολογική βάση, ο εθελοντισμός έχει συνήθως ανθρωπιστικό χαρακτήρα· περιορίζεται στο κοινωνικό επίπεδο και προβάλλεται συχνά ως ακτιβισμός. Στον Χριστιανισμό όμως ο εθελοντισμός τοποθετείται σε εκκλησιολογική βάση και προσλαμβάνει θεολογικές διαστάσεις. Δεν εκλαμβάνεται ως απλή πράξη ευποίας

αλλά εργο διακονίας. Είναι τήρηση της εντολής του Θεού, που ασκείται ως μίμηση και μετοχή στο έργο του Χριστού και αποπνέει θεία ενέργεια.

Ο εθελοντισμός δεν επιβάλλεται, αλλά εμπνέεται από εκείνους που δραστηριοποιούνται και θυσιάζονται για τους άλλους [6]. Ο χριστιανικός εθελοντισμός θεμελιώνεται στην αγάπη προς τους άλλους και οικοδομείται με το πνεύμα της διακονίας και της θυσίας για τους άλλους. Ο κατεξοχήν άλλος είναι ο Χριστός. Και η διακονία που ασκείται για τον Χριστό περνάει μέσα από τα πρόσωπα του κάθε άλλου: «Εφ' όσον εποιήσατε ενί τούτων των αδελφών μου των ελαχίστων, εμοί εποιήσατε» [7].

Όταν ο εθελοντισμός διαπνέεται από ιδιοτελείς σκοπούς, αλλοτριώνεται η και ευτελίζεται. Παραταύτα παρουσιάζει και αντικειμενικώς αξιόλογα έργα. Καλύπτει σημαντικές προσωπικές ή κοινωνικές ανάγκες και εγκαινιάζει χρήσιμους προνοιακούς θεσμούς. Τέτοιες μορφές εθελοντισμού είναι γνωστοί στην ιστορία και το παρόν. Το φαινόμενο όμως αυτό δεν πρέπει να συγχέεται με την ιδιαίτερη ηθική, κοινωνική και πολιτιστική σπουδαιότητα του ανιδιοτελούς εθελοντισμού, στον οποίο προτρέπονταν πάντοτε οι πιστοί. Είναι χαρακτηριστικό ότι ο Απόστολος Πάυλος απευθυνόμενος προς τον μαθητή του Τίτο και υπογραμμίζοντας την σπουδαιότητα της εθελοντικής αγαθοεργίας γράφει ότι οι Χριστιανοί πρέπει να φροντίζουν να πρωτοστατούν σε καλά έργα [8].

Μπορούν να διακριθούν δύο τύποι εθελοντισμού· ο ατομικός και ο συλλογικός. Ο

ατομικός εθελοντισμός έχει χαρισματικό χαρακτήρα και εκδηλώνεται συνήθως σε πλαίσιο διαπροσωπικών σχέσεων. Αυτό δεν σημαίνει ότι δεν μπορεί να επεκταθεί ευρύτερα στην κοινωνία και να παρουσιάσει εντυπωσιακά αποτελέσματα. Εκείνο όμως που χαρακτηρίζει περισσότερο τον ατομικό εθελοντισμό είναι η ενεργοποίησή του σε περιπτώσεις και σχέσεις που δυσκολεύεται η αδυνατεί να προσεγγίσει και να βοηθήσει ο συλλογικός εθελοντισμός.

1. Βλ. Μαρκ. 10, 45.

2. «Επειδή γαρ ο μονογενής του Θεού Λόγος, Θεός υπάρχων και εκ Θεού, κεκένωκεν εαυτόν κατά τας Γραφάς, καθείς εθελοντής εις όπερ ουκ ην, και την αδοξοτάτην ταύτην σάρκα ημπέσχετο, και εν τη του δούλου μορφή πέφηνε, γεγονώς υπήκοος τω Θεώ και Πατρί μέχρι θανάτου». Κυρίλλου Αλεξανδρείας, Εις Γένεσιν 7, PG 69,376D.

3. Μαρκ. 10, 43-44.

4. Βλ. π.χ. Πραξ. 1,17. Α΄Κορ. 16,15. Εφεσ. 3,7. Κολ. 4,17.

5. Βλ. Πραξ. 6,1-7.

6. Βλ. Πρωτοπρ. Βασιλείου Καλλιακμάνη, Εθελοντισμός και κοινωνική ευθύνη, Μυγδονία, Θεσσαλονίκη 2002, σ. 33.

7. Ματθ. 25,40.

8. Βλ. Τιτ. 3,8.

[page_end]

Στον συλλογικό εθελοντισμό δεν παύει να υπάρχει το χαρισματικό στοιχείο, αλλά εδώ καλύπτεται με κάποιο θεσμικό περίβλημα. Και ο συλλογικός εθελοντισμός διατηρεί τα γνωρίσματα της αγάπης και της θυσίας για τους άλλους, και μάλιστα τις περισσότερες φορές σε σχέση με συγκεκριμένους και εξειδικευμένους σκοπούς. Ήδη από τους πρώτους αιώνες της ιστορίας του Χριστιανισμού σχηματίζονταν στην Ανατολή και την Δύση τέτοιες εθελοντικές αδελφότητες [9]. Οι αδελφότητες αυτές απαρτίζονταν από λαϊκούς και κληρικούς και δρούσαν κυρίως σε αστικά κέντρα για την κάλυψη ειδικών αναγκών. Έτσι κατά τον τέταρτο αιώνα υπήρχε στην Κωνσταντινούπολη αδελφότητα που φρόντιζε για την χριστιανική ταφή των νεκρών. Παράλληλα σχεδόν εμφανίστηκαν στην Αλεξάνδρεια οι «Παραβαλανείς» η «Παραβολάνοι», που φρόντιζαν επίσης για την ταφή των νεκρών, αλλά και για την περίθαλψη ασθενών, ιδιαίτερα σε περιόδους επιδημιών. Ευρύτερους στόχους είχαν οι αδελφότητες των «Σπουδαίων» και των «Φιλοπόνων», που δρούσαν επίσης σε αστικά κέντρα της Ανατολής μετά τον τέταρτο αιώνα [10].

Κατά τους νεώτερους χρόνους σε αρκετές περιοχές, όπου η θεσμική Εκκλησία δεν επαρκούσε να καλύψει βασικές ανάγκες του λαού, δημιουργήθηκαν ανάλογες εθελοντικές αδελφότητες. Οι σημαντικότερες από αυτές στον ορθόδοξο κόσμο είναι οι αδελφότητες της Βίλνας, του Λβωφ, της Λούτσκ κ.α. Ειδικότερα στον ελλαδικό χώρο διακρίθηκαν οι αδελφότητες «Ζωή», «Σωτήρ», «Σταυρός» [11], όπως και η αδελφότητα «Λυδία», που δραστηριοποιείται στην Βόρεια Ελλάδα. Οι αδελφότητες αυτές κάλυψαν ζωτικές ηθικές, πνευματικές και υλικές ακόμα ανάγκες για μακρές χρονικές περιόδους. Ιδιαίτερη αίσθηση προκαλούν κατά την τελευταία περίοδο οι εθελοντικές φροντίδες αποφυλακίσεως και στηρίξεως απόρων κρατουμένων για μικροοφειλές που αδυνατούν να καλύψουν οι ίδιοι. Γνωστή αδελφότητα που δραστηριοποιείται στην διακονία των κρατουμένων με εντυπωσιακή προσφορά είναι «Η οσία Ξένη».

Οι κρατικοί θεσμοί κοινωνικής πρόνοιας όχι μόνο δεν καθιστούν περιττό το έργο αυτό, αλλά σε πολλές περιπτώσεις αναδεικνύουν περισσότερο την αναγκαιότητά του. Πέρα δηλαδή από τις θεσμικές προβλέψεις, που και αυτές περιορίστηκαν δραστικά με την υποστολή του κοινωνικού κράτους, παραμένει τεράστιος χώρος για προσωπική βοήθεια και στήριξη. Στην περιοχή αυτήν εργάζονται πολλοί, που ανήκουν ή προετοιμάζονται στους κόλπους της Εκκλησίας [12]. Η πείρα άλλωστε έχει αποδείξει ότι η ανιδιοτελής εθελοντική προσφορά, ιδιαίτερα στην περιοχή αυτήν, είναι η ουσιαστικότερη.

Τώρα ο εθελοντισμός των πιστών εκδηλώνεται κυρίως με βάσεις τις ενορίες και τις μητροπόλεις. Κάθε εκκλησιαστική ενορία περιλαμβάνει συνήθως στο πρόγραμμά της και κάποια εθελοντική δραστηριότητα. Σημαντικότερο έργο γίνεται σε επίπεδο μητροπόλεων, όπου κάποιο φιλανθρωπικό γραφείο ή κάποια προνοιακά προγράμματα λειτουργούν συνήθως με εθελοντές. Το εθελοντικό όμως έργο που ασκείται στο χώρο της Εκκλησίας παραμένει κατά το πλείστον άγνωστο στο κοινό, και αυτό δεν οφείλεται μόνο στην ταπεινοφροσύνη των μελών της.

Εκτός από τον εκκλησιοκεντρικό εθελοντισμό υπάρχει και ο κοσμικός εθελοντισμός, που συσπειρώνεται στις λεγόμενες «Μη κυβερνητικές οργανώσεις». Οι οργανώσεις αυτές ενδιαφέρονται κυρίως για την κοινωνική αλληλεγγύη, το περιβάλλον και τον πολιτισμό. Σημαντική μάλιστα είναι και η συμμετοχή εκκλησιαστικών παραγόντων στις μη κυβερνητικές οργανώσεις, όπως και η άμεση συνεργασία των οργανώσεων αυτών με τον εκκλησιαστικό εθελοντισμό, ιδιαίτερα

κατά την σημερινή περίοδο της οξύτατης οικονομικής και κοινωνικής κρίσεως.

Στην παγκοσμιοποιημένη κοινωνία μας ενδημούν μεγάλες κοινωνικές ανάγκες και συμφορές. Το κοινωνικό κράτος περιορίζεται μέχρις αφανισμού. Τα ανθρώπινα δικαιώματα παραβιάζονται. Οι ηθικές και κοινωνικές αξίες κονιορτοποιούνται. Τα φαινόμενα αυτά αφύπνισαν πολλές ανθρώπινες συνειδήσεις και προκάλεσαν αξιόλογες εθελοντικές κινητοποιήσεις με σκοπό την κάλυψη των βασικών αναγκών, την ανάσχεση των συμφορών και την στήριξη εκείνων που φτάνουν στα όρια της απογνώσεως και της καταστροφής. Έτσι το έργο της διακονίας και του εθελοντισμού έγινε πάλι επίκαιρο και επιτακτικό.

9. Βλ. J. Duhr, «La confrérie dans la vie de l’Eglise», Revue d’histoire ecclésiastique 35(1939), σ. 437-478. G. Le Bras, «Esquisse d’une histoire des confréries», Etudes de sociologie religieuse, τομ. 2, Paris 1955, σ. 418-422. Γ. Μαντζαρίδη, Κοινωνιολογία του Χριστιανισμού, Πουρναράς, Θεσσαλονίκη 52010, σ. 387 κ.ε. Δ. Τσάμη, Οι ορθόδοξες αδελφότητες (3ος -20ος αι), Πουρναράς, Θεσσαλονίκη 2007.

10. Βλ. S. Pétridés, «Spoudaei, et Philopones», Echos d’Orient 7(1904), σ. 343.

11. Περισσότερα για τις αδελφότητες αυτές βλέπε στο βιβλό μας, Κοινωνιολογία του Χριστιανισμού, σ. 387-402.

12. Για περισσότερα βλ. Πρωτοπρ. Β. Καλλιακμάνη, Εθελοντισμός και κοινωνική ευθύνη, Θεσσαλονίκη 2002, σ. 37 κ.ε.

<http://bit.ly/2MdV6Rb>